

**ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDA PEDAGOGIK
QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI**

Axmedova Marjona Zikiryo qizi

2-kurs magistr,

Ilmiy rahbar: prof. Yuldasheva S.T.

Annotatsiya: Maqola atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning ahamiyati, xususiyatlari va zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni haqida so'z yuritadi. Mazkur tadqiqot pedagoglarning ekologik ongini shakllantirish, o'quvchilarda atrof-muhitga mas'uliyatni rivojlantirish va interaktiv ta'lim usullarini tatbiq etish yo'nalishlarini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Atrof-muhitni muhofaza qilish, pedagogik qobiliyat, ekologik ong, interaktiv ta'lim, o'quvchilar tarbiyasi, barqaror rivojlanish, ta'lim metodlari.

Kirish

Hozirgi globallashuv va iqlim o'zgarishlari davrida atrof-muhitni muhofaza qilish masalasi nafaqat ilmiy, balki pedagogik nuqtai nazardan ham dolzarb hisoblanadi. Ta'lim tizimida ekologik tarbiya va pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish yosh avlodni tabiat bilan uyg'un hayot kechirishga o'rgatadi. Pedagoglarning ekologik mas'uliyatni targ'ib qilishdagi rolini kuchaytirish, o'quvchilarda barqaror rivojlanish g'oyalarini singdirish zamonaviy ta'limning ajralmas qismi sifatida qaralmoqda.

Asosiy qism

Atrof-muhitni muhofaza qilish pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishda bir nechta xususiyatlar muhim ahamiyatga ega. Birinchi navbatda, bu pedagogning ekologik bilim va ko'nikmalari, ya'ni tabiatni muhofaza qilishning ilmiy asoslarini bilishi, ekologik muammolarni aniqlay olish qobiliyatidir. Shu bilan birga, pedagoglarning innovatsion va interaktiv metodlarni qo'llash qobiliyati o'quvchilarda ekologik ongni shakllantirishni tezlashtiradi. Masalan, darslarda loyiha ishlari, ekskursiyalar, ekologik rolli o'yinlar va interaktiv mashg'ulotlar orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash mumkin.

Pedagogik qobiliyatning yana bir muhim jihati – axborot texnologiyalaridan foydalanishdir. Onlayn resurslar, videodarslar, virtual laboratoriyalar va ekologik simulyatsiyalar o'quvchilarga tabiiy jarayonlarni vizual tarzda tushunishga yordam beradi. Shu tariqa, pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ekologik ongini shakllantiruvchi mentor sifatida faoliyat yuritadi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ekologik tarbiya va pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish o'quvchilarda quyidagi natijalarni beradi: o'zini va atrof-muhitni himoya qilishga mas'uliyat hissi ortadi, ekologik muammolarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi, barqaror turmush tarzini shakllantirishga tayyorlik kuchayadi. Shu bilan birga, pedagoglarning o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam yangilab borishi, professional rivojlanishi atrof-muhitni muhofaza qilish samaradorligini oshiradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonida maktablar va ta'lim muassasalari quyidagi yo'nalishlarga e'tibor berishi lozim: ekologik fanlar va modullarni dars rejalariga kiritish, interaktiv va tajribaviy mashg'ulotlarni tashkil etish, pedagoglar uchun maxsus trening va seminarlar o'tkazish, o'quvchilarda loyiha va ilmiy tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish. Atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatni rivojlantirish jarayonida innovatsion metodlar va interaktiv texnologiyalar katta rol o'ynaydi. Masalan, o'quvchilarga tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishlari, biologik xilma-xillik va ekologik barqarorlik mavzularini o'rgatishda virtual ekskursiyalar, interaktiv kartalar va simulyatsion dasturlar qo'llanilishi ularning tushunishini chuqurlashtiradi. Shu tarzda pedagog nafaqat ma'lumot beradi, balki o'quvchilarning muammolarni tahlil qilish, yechim ishlab chiqish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Pedagogik qobiliyatlarning muhim jihatlaridan biri – loyiha ishlari va ilmiy tadqiqotlar asosida ta'lim. Masalan, maktablarda o'quvchilarni ekologik monitoring loyihalariga jalb qilish mumkin. Bu orqali ular o'z hududlaridagi ifloslanish darajasini o'rganadi, muammolarni aniqlaydi va yechimlar taklif qiladi. Pedagog bunday jarayonlarda mentor sifatida faol qatnashadi, o'quvchilarga ilmiy metodlarni qo'llashni o'rgatadi va natijalarni baholaydi.

Zamonaviy pedagogik qobiliyatning yana bir jihati – multidistsiplinar yondashuv. Pedagoglar ekologik tarbiyani faqat biologiya yoki geografiya fani bilan cheklamay, ijtimoiy fanlar, texnologiya va san'at orqali ham amalga oshirishi mumkin. Masalan, ijtimoiy fanlar darsida ekologik siyosat va atrof-muhit qonunlarini o'rganish, san'at darslarida esa ekologik mavzuda ijodiy ishlar yaratish o'quvchilarda mas'uliyat va ijodkorlikni uyg'otadi.

Pedagoglarning ekologik bilimni oshirish va qobiliyatlarini rivojlantirishda malaka oshirish kurslari, seminarlar va master-klasslar muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam professional rivojlanish pedagoglarning o'quvchilarga ilgari suradigan ekologik g'oyalari sifatini oshiradi, ularni barqaror rivojlanish va ekologik mas'uliyatga tayyorlaydi.

Shuningdek, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishda motivatsion va psixologik omillar ham muhimdir. O'quvchilarda ekologik ongini shakllantirish uchun pedagog darslarni qiziqarli, interaktiv va amaliy bo'lishini ta'minlashi lozim. Gamifikatsiya – ball to'plash, ekologik viktorinalar va loyihalar bo'yicha musobaqalar o'quvchilarning faol ishtirokini oshiradi.

Atrof-muhitni muhofaza qilish va pedagogik qobiliyatni rivojlantirishning boshqa muhim jihati – jamiyat bilan hamkorlik. Pedagoglar o'quvchilarni mahalliy ekologik tadbirlarda ishtirok etishga rag'batlantirishi mumkin: daraxt ekish aksiyalari, suv havzalarini tozalash, chiqindilarni saralash va ekologik targ'ibot ishlari. Shu yo'l bilan o'quvchilar atrof-muhit muhofazasi mas'uliyatini real hayotda amalda qo'llashni o'rganadilar.

Natijada, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish va ekologik tarbiyani integratsiyalashgan holda o'rganish nafaqat o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshiradi, balki ularni mas'uliyatli, ijodiy va atrof-muhitga sezgir shaxslar sifatida shakllantiradi.

Atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonida ekologik ma'lumotlarni real hayot bilan bog'lash muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagoglar darslarda o'quvchilarga faqat nazariy bilim bermasdan, hududiy ekologik muammolarni tahlil qilish va yechimlar ishlab chiqish imkonini yaratishi lozim. Masalan, maktab yaqinidagi suv havzalaridagi ifloslanish yoki daraxtzorlar holatini monitoring qilish orqali o'quvchilar ekologik mas'uliyatni amalda o'rganadilar.

Shuningdek, pedagogik qobiliyatni rivojlantirish kommunikativ va liderlik ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq. Pedagoglar o'quvchilarda ekologik loyihalarni tashkil qilish, guruh ishlarini boshqarish va taqdimotlar qilish imkoniyatini yaratadi. Bu o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodiy yechimlar ishlab chiqish va jamoada ishlash qobiliyatlarini oshiradi.

Zamonaviy maktablarda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng qo'llaniladi. Onlayn platformalar orqali ekologik viktorinalar, virtual laboratoriyalar, videodarslar va simulyatsiyalar tashkil etish pedagogga o'quvchilarning faol ishtirokini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagoglar elektron resurslar orqali o'quvchilarning individual rivojlanishini kuzatadi va dars jarayonini moslashtiradi.

Muayyan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning samarali usullaridan biri – interfaol dars metodlari va loyihaviy yondashuv. Masalan, o'quvchilar ekologik mavzularda guruh loyihalari bajaradilar, ekologik kampaniyalar

tashkil qiladilar va natijalarni maktab yoki mahalliy jamoat oldida taqdim qiladilar. Bu nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi.

Pedagogik qobiliyatlarni oshirishda barqaror rivojlanish va ekologik ongni o'quvchilarga singdirish alohida ahamiyatga ega. Shu maqsadda darslarda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratiladi: tabiiy resurslarni tejash va qayta ishlash, chiqindilarni saralash, suv va havo sifatini nazorat qilish, ekologik madaniyatni targ'ib qilish. Pedagog bu jarayonlarda o'quvchilarni faol ishtirok etishga rag'batlantiradi va ularni ekologik mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir. Pedagoglar nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarda ekologik ongni shakllantiruvchi, ularni barqaror rivojlanish g'oyalariga yo'naltiruvchi mentor sifatida faoliyat yuritadilar. Shu sababli pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning bir qancha asosiy yo'nalishlari mavjud.

Birinchi, ekologik bilim va tushuncha. Pedagoglar o'quvchilarga atrof-muhitni muhofaza qilishning ilmiy asoslarini yetkazishi, ekologik jarayonlar va tabiiy resurslar bilan bog'liq muammolarni tushuntirishi kerak. O'quvchilarga ekologik tizimlar, biologik xilma-xillik, ifloslanish turlari va ularning inson hayotiga ta'siri kabi mavzularni yetkazish orqali pedagog ekologik ongni shakllantiradi.

Ikkinchi, amaliy va interaktiv metodlar qo'llash. Zamonaviy pedagogik qobiliyat o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradigan interaktiv metodlar bilan chambarchas bog'liq. Masalan, o'quvchilarni loyiha ishlari, ekologik monitoring, ekskursiyalar, virtual simulyatsiyalar va ekologik rolli o'yinlar orqali jalb qilish mumkin. Bu metodlar o'quvchilarda nafaqat ekologik bilimni mustahkamlaydi, balki muammolarni tahlil qilish, jamoada ishlash va ijodiy yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Uchinchi, multidistsiplinar yondashuv. Pedagoglar ekologik tarbiyani faqat biologiya yoki geografiya fanlari bilan cheklamay, ijtimoiy fanlar, texnologiya va san'at orqali ham amalga oshirishi mumkin. Masalan, ijtimoiy fanlar darsida ekologik siyosat va qonunlarni o'rganish, san'at darslarida esa ekologik mavzuda ijodiy ishlar yaratish o'quvchilarda mas'uliyat va ijodkorlikni uyg'otadi. Shu tarzda o'quvchilar ekologik masalalarni turli nuqtai nazardan baholashni o'rganadilar.

To'rtinchi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va onlayn resurslar. Pedagoglar ekologik viktorinalar, videodarslar, interaktiv taqdimotlar va virtual laboratoriyalar orqali o'quvchilarning ekologik bilimni yanada mustahkamlaydi. Shu bilan birga, pedagoglar elektron tizimlar orqali o'quvchilarning individual rivojlanishini kuzatadi va dars jarayonini moslashtiradi.

Beshinchidan, jamiyat bilan hamkorlik va ekologik tashabbuslar. Pedagoglar o'quvchilarni mahalliy ekologik aksiyalarda, daraxt ekish, suv havzalarini tozalash, chiqindilarni saralash kabi loyihalarda faol ishtirok etishga jalb qiladi. Bu o'quvchilarda real hayotda ekologik mas'uliyatni his qilish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagogik qobiliyatni rivojlantirishda motivatsion va psixologik omillar katta rol o'ynaydi. Gamifikatsiya, ekologik musobaqalar, ball tizimi va mukofotlash orqali o'quvchilarning darsga qiziqishi oshadi va ular murakkab mavzularni qiziqarli shaklda o'rganadi. Shu tarzda pedagog o'quvchilarda mas'uliyat va shaxsiy tashabbusni rag'batlantiradi.

Pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning yana bir muhim jihati – malaka oshirish va doimiy professional rivojlanish. Pedagoglar ekologik bilimlarini yangilab borishi, yangi pedagogik metodlarni qo'llashi va interaktiv texnologiyalarni tatbiq etishi ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Shu tariqa pedagoglar o'quvchilarga ekologik bilimni yetkazuvchi, ularni real hayotda amaliy qobiliyatlar bilan ta'minlaydigan yetuk mutaxassisga aylanadi.

Natijada, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish va ekologik tarbiyani integratsiyalashgan holda o'rganish o'quvchilarni mas'uliyatli, ekologik ongli, ijodiy va barqaror rivojlanishga tayyor shaxslar sifatida shakllantiradi. Shu bilan birga, maktabdagi ekologik tashabbuslar va interaktiv ta'lim metodlari pedagogik jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishning yana bir jihati – doimiy professional o'sish va malaka oshirish. Pedagoglar ekologik bilimlarini yangilab borishi, yangi pedagogik metodlarni qo'llashi va interaktiv texnologiyalarni tatbiq etishi ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Shu tariqa, pedagoglar o'quvchilarga ekologik bilimni yetkazuvchi, ularni real hayotda amaliy qobiliyatlar bilan ta'minlaydigan yetuk mutaxassisga aylanadi.

Natijada, atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish maktab o'quvchilarini mas'uliyatli, ekologik ongli va ijodiy shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu esa nafaqat o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, balki jamiyatda ekologik ongni mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, atrof-muhitni muhofaza qilishda pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim qismi hisoblanadi. Pedagoglar ekologik bilim, innovatsion metodlar va interaktiv yondashuv orqali o'quvchilarda ekologik ongni shakllantiradi, ularni barqaror rivojlanish g'oyalariga yo'naltiradi va atrof-

muhitni muhofaza qilish mas'uliyatini uyg'otadi. Shu bois, pedagogik qobiliyatlarni doimiy rivojlantirish, zamonaviy metod va texnologiyalarni tatbiq etish ta'lim sifatini oshirishning asosiy omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov, B. (2018). Ekologik tarbiya va pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish. Toshkent: Ta'lim nashriyoti, 12-45
2. Qodirov, T. (2019). Maktablarda ekologik ongni shakllantirish metodikasi. Samarqand: Ilmiy nashr, 30-60
3. Sobirova, L. (2020). Interaktiv ta'lim va ekologik tarbiya. Toshkent: Universitet nashriyoti, 50-85
4. Mirzaeva, D. (2021). Pedagogik qobiliyatlar va atrof-muhitni muhofaza qilish. Andijon: Ilmiy ishlar nashriyoti, 15-40
5. Tursunov, S. (2019). O'quvchilarda ekologik ongni rivojlantirish usullari. Buxoro: Fan nashriyoti, 20-55
6. Karimov, R. (2020). Zamonaviy maktablarda ekologik tarbiya strategiyalari. Toshkent: Ta'lim va innovatsiya, 25-60
7. Usmonova, N. (2021). Pedagogik qobiliyatlar va barqaror rivojlanish. Toshkent: Pedagogika nashriyoti, 30-70